

Agata Gozdalik, Bogdan Klepacki

Turystyka wiejska jako szansa rozwoju terenów wiejskich : (na przykładzie województwa lubelskiego)

Acta Scientifica Academiae Ostroviensis nr 14, 81-91

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AGATA GOZDALIK, BOGDAN KLEPACKI

TURYSTYKA WIEJSKA JAKO SZANSA ROZWOJU TERENÓW WIEJSKICH (NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO)

WSTĘP

Urynkowanie polskiej gospodarki, w tym także rolnictwa, uaktywniło w wielu mieszkańcach wsi postawy przedsiębiorcze. Skłaniają one rolników do podejmowania różnych form działalności pozarolniczej. W ostatnich latach obserwuje się na obszarach wiejskich całego kraju wzrost zainteresowania rolników rozwojem turystyki wiejskiej. Turystyka ta jest silnie skorelowana z walorami krajobrazowymi i turystycznymi oraz realizmem społeczno-ekonomicznym środowiska wiejskiego. Jest postrzegana jako forma wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, dająca możliwość dywersyfikacji działalności gospodarstw. Uaktywnia także lokalne władze samorządowe w kierunku rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej. Wpływa na podniesienie walorów estetycznych budownictwa i krajobrazu wiejskiego. Przemiany zachodzące pod jej wpływem kształtują nowe formy zachowań, nowe wartości i normy postępowania. Stwarza to możliwość przyspieszenia tempa wydobywania się ludności wiejskiej z istniejącej izolacji cywilizacyjnej, pod warunkiem jednak zachowania wyjątkowych wartości kulturowych, zarówno w sferze materialnej, jak i duchowo-moralnej obszarów wiejskich.

Rozwój turystyki wiejskiej wpływa także na podnoszenie i zmianę kwalifikacji zawodowych rodzin rolniczych, co przyczynia się do odpływu ludności z rolnictwa, ale nie z obszarów wiejskich. Jest więc jedną z szans dla tych mieszkańców wsi, którzy nie chcą być rolnikami, ale swoją przyszłość wiążą z życiem na wsi. Dochody z turystyki wiejskiej zwiększają możliwości rozwojowe rodzin rolniczych, dostarczają środków na inwestycje w rolnictwie, a ponadto zwiększają popyt na inne artykuły i usługi. Stąd też w wielu krajach przywiązuje się ogromną wagę do rozwoju turystyki wiejskiej, jako formy umożliwiającej w krótkim czasie ożywienie gospodarcze obszarów wiejskich, a jej aktywizacja zajmuje ważne miejsce w strategiach rozwoju poszczególnych regionów.

Celem badań było poznanie stanu rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, poprzez przeprowadzenie analizy stanu obecnego i wskazanie

niezbędnych działań, które przyspieszyłyby rozwój tej formy przedsiębiorczości. Obiektem badań była Lubelszczyzna, a więc województwo, w którym sytuacja ludności rolniczej jest trudna. Gospodarstwa rolne są rozdrobnione i obciążone bezrobociem zarówno jawnym, jak i ukrytym. Efektem tego stanu jest stagnacja i pogłębiająca się bieda w wielu lubelskich wsiach.

TURYSTYKA I UWARUNKOWANIA JEJ ROZWOJU

Turystyka jest złożonym procesem społecznym. Jest funkcją i elementem kultury, spotkaniem kultur i wyrazem przemian kulturowych. Podmiotem w turystyce jest człowiek. Turystyka jest jego zachowaniem i celowym jego działaniem. Staje się ona sposobem życia człowieka, sposobem na poznawanie i przeżywanie świata. Jest także wyrazem jego wolności i często jego twórczości. Przeclawski¹ wskazuje, że człowiek poznaje otaczającą rzeczywistość poprzez swoje zmysły i rozum. Rozum przedstawia mu określone wartości, pomiędzy którymi może on dokonywać wyboru. Decyzja o wyborze określonych wartości inspirowa go do podjęcia działań w kierunku ich poznania. Działania te prowadzą do zmiany miejsca w przestrzeni, powiązanej ze zmianą rytmu i stylu życia oraz środowiska. Przyjmując, że człowiek jest istotą zorientowaną na wartość, to wygodę życia i ochronę zdrowia możemy uznać jako wartości *poziomu życia*², kulturę i godność jako wartości *jakości życia*³, a wartości moralne

¹ Przeclawski K., 1997: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. Wyd. ALBIS, Kraków.

² *Poziom życia* zmienił się wraz z eksplozją demograficzną, dokonującą się na wszystkich kontynentach. Zrodziła ona nowe zadania w zakresie budowy mieszkań, szkół, szpitali, tworzenia nowych miejsc pracy itp. Niemożność zaspokojenia elementarnych potrzeb ludzi w skali Globu prowadzi do kryzysów gospodarki światowej. Pojawiają się ogromne dysproporcje między bogatymi i biednymi krajami oraz między bogatymi i biednymi mieszkańcami poszczególnych krajów. Współczesność rodzi zagrożenia, choroby, rozprzestrzeniające się globalnie np. AIDS, komputery, wypadki kolejowe, samolotowe i drogowe. Żaden kraj nie może samowystarczalnie i niezależnie od ekonomii światowej rozwijać obecnie swojej gospodarki, jak również chronić zdrowia swych mieszkańców. Coraz więcej problemów współczesnych może być rozwiązanych jedynie na drodze współpracy i porozumienia między państwami.

³ W zakresie *jakości życia* obserwujemy zmiany w pięciu podstawowych płaszczyznach: a/ oświaty, która wprowadza zasady kształcenia ustawicznego, b/ kultury masowej, uaktywnionej poprzez środki masowego przekazu, c/ urbanizacji, charakteryzującej się wzrastającą liczbą miast i wkraczaniem stylu życia miejskiego na teren wsi, d/ obyczajów i życia rodzinnego, w ramach których nastąpiła zmiana pozycji kobiety w rodzinie i liberalizacja wychowania dzieci, e/ czasu wolnego, będącego następstwem płatnych urlopów oraz skracania czasu pracy w skali roku, tygodnia i dnia.

i religijne jako wartości *sensu życia*⁴. W rozwoju turystyki i związanego z nią wypoczynku ważną rolę odegrały wszystkie poziomy wartości.

Obserwując świat, zgodzić się należy z Przeclawskim⁵, że epoki industrializacji, urbanizacji i kultury masowej już się dokonały, wkroczyliśmy także w epokę informatyki, a obecnie wchodzimy w epokę *turystyfikacji* świata. Coraz więcej ludzi podróżuje, zwiększa się także liczba krajów i miejscowości przyjmujących turystów. Dominującą podstawą turystyki jest *czas wolny*, związany z wypoczynkiem w ramach urlopu i wakacji, jednakże cel wyjazdów może być także inny, stąd ze względu na to kryterium turystykę można podzielić na zarobkową, dla różnych innych celów⁶ oraz turystykę typu *loiser*, w ramach której wyróżnia się poznawczą, społeczną, praktyczną, wypoczynkową, rozrywkową i twórczą np. wspomagającą ludność terenów odwiedzanych.

W literaturze przedmiotu różnie postrzegani są także turyści. Klasyfikacja M. Bassanda, oparta na postawach, wyróżnia siedem ich typów, 1/ poznawczy, w ramach którego wyróżnia turystów zorientowanych na: obcowanie z kulturą, naturą i ludźmi, 2/ integratywny, nastawiony na współżycie z grupą, 3/ zadaniowy, nastawiony na konkretne działania, 4/ rozrywkowy i wypoczynkowy 5/ wyczynowy, 6/ kontemplacyjny i 7/ zdrowotny. M. Boyer jako kryterium przyjął motywy wyjazdu i wyodrębnił 9 ich powodów : 1/ wyjazdy z rodziną, kochanym człowiekiem, lub grupą przyjaciół, 2/ pragnienie opuszczenia na jakiś czas stałego miejsca zamieszkania, 3/ nawiązywanie nowych kontaktów 4/ chęć podwyższenia prestiżu, snobizm, 5/ chęć przeżycia przygody, ryzyko, kontakt z pięknem, 6/ twórczość artystyczna, naukowa lub na rzecz ludzi odwiedzanych, 7/ pragnienie odwiedzenia określonego kraju, 8/ zaspokojenie potrzeb biologicznych, regeneracja sił i zdrowia oraz przyjemność podróżowania, zmiany rytmu

---

⁴ Mówiąc o *sensie życia* mamy na uwadze najczęściej trzy sfery zagadnień: a/ religii – w ostatnich latach obserwujemy wyraźny wzrost zainteresowania religią i odradzanie się religii w skali światowej; dotyczy to hinduizmu, buddyzmu i jego odmian np. islamu, jak również chrześcijaństwa, a zwłaszcza katolicyzmu, b/ przemian politycznych, – są one domeną XX i początku XXI wieku. Wiek XX był świadkiem dwu okrutnych wojen światowych, narodzin i upadku faszyzmu i hitleryzmu, narodzin i upadku komunizmu oraz nieustannych wojen lokalnych. Wiek XXI rozpoczął się aktami terroru i odwetu oraz kontynuowanymi wojnami lokalnymi, c/ świadomości ludzi – następuje wzrost świadomości społecznej w zakresie poczucia solidarności międzynarodowej, poszanowania praw i życia człowieka oraz zagrożenia ekologicznego.

⁵ Przeclawski K., dz. cyt., s. 20.

⁶ Coraz więcej ludzi podróżuje w sprawach służbowych, wyjeżdża na konferencje i kongresy, na staże, seminaria i obozy naukowe, na praktyki studenckie, zgrupowania sportowe, a także na pielgrzymki religijne.

życia, 9/ inne np. wyjazdy zarobkowe, w sprawach rodzinnych, kultu, konferencje, sport, studia, itp.⁷.

Powszechność podróżowania sprawia, że turystyka stała się trzecim z kolei, po zajmowanym stanowisku w pracy i warunkach mieszkaniowych, miernikiem jakości życia. W krajach rozwiniętych np. Japonii, USA, Niemczech i Wielkiej Brytanii wydatki na podróże stanowią od 14 do 16 % wszystkich wydatków konsumpcyjnych społeczeństwa.

Wiele przyczyn złożyło się na aktywizację ruchu turystycznego. Można je podzielić na pośrednie i bezpośrednie. Pierwsze to: szybki rozwój nauki i techniki, szczególnie w zakresie komunikacji lotniczej, kolejowej i drogowej, urbanizacja, rozwój i upowszechnienie oświaty, wzrost poziomu życia w wielu krajach, wzrost ilości czasu wolnego, zanieczyszczenie środowiska naturalnego, a także upowszechnianie się stereotypów spędzania urlopu poza miejscem zamieszkania. Drugie to: ułatwienia paszportowe, dewizowe i celne, rozwój infrastruktury turystycznej, propagowanie i promowanie wyjazdów turystycznych i wypoczynku oraz działalność wielu wyspecjalizowanych organizacji krajowych i międzynarodowych.

TURYSTYKA WIEJSKA

Turystyka wiejska jest jedną z form turystyki, która według Altkorna⁸ obejmuje wyjazdy na wieś powiązane z bezpośrednim kontaktem gości z gospodarzami, pod warunkiem, że są one organizowane na taką skalę, aby nie szkodzić miejscowemu środowisku i społeczności wiejskiej. Jedną z form turystyki wiejskiej jest agroturystyka. Karbowski i Łejmel⁹ piszą, że agroturystyka to spędzanie urlopu lub wakacji w zagrodzie wiejskiej. Pobyt obejmuje zakwaterowanie, wyżywienie oraz cały pakiet usług oferowanych przez rolnika w gospodarstwie i jego otoczeniu. Ta forma spędzania czasu wolnego traktowana jest jako przyjazna środowisku i przynosząca korzyści turystom i mieszkańcom wsi, jak również organizującym ją przedsiębiorstwom turystycznym. Gospodarzom pozwala na zdobywanie dodatkowych źródeł dochodów, a ponadto kształtuje nowe wzory zachowań i norm postępowania. Turystom pozwala na pełny odpoczynek w zdrowym środowisku, obcowanie z przyrodą, a także wzbogacanie i poszerzanie wiedzy o odwiedzanym regionie.

⁷ Przeclawski: *Człowiek...*, dz. cyt., s. 22.

⁸ Altkorn J. 1997: *Marketing w turystyce*, PWN, Warszawa.

⁹ Karbowski K., Łejmel K., 2000: *Turystyka wiejska na obszarach chronionych*, Roczniki naukowe SERiA, T. II, z. 2.

Do agroturystyki zachęcają atrakcje turystyczne oferowane gościom, pozwalające na ciekawe zagospodarowanie czasu wolnego. Mogą to być wszelkie rodzaje rekreacji na wolnym powietrzu, uczące i rozwijające zainteresowania. Im większa jest ich różnorodność, tym większe możliwości usatysfakcjonowania turystów. Sikora¹⁰ atrakcje te klasyfikuje następująco:

- atrakcje przyrodnicze: obejmujące parki narodowe, regionalne, pomniki przyrody, szlaki przyrodnicze, ogrody, sady i in.;
- atrakcje architektoniczne: zabytkowe ruiny, kościoły, pałace, dworki, stylowe budynki, całe zabudowania, cmentarze, pomniki, miejsca urodzenia sławnych ludzi, freski, i in.;
- atrakcje kulturowe: festiwale, przedstawienia, pokazy i wystawy sztuki współczesnej i antycznej, koni, psów, targi regionalne, giełdy staroci, jarmarki, prezentacja obrzędów ludowych, pokazy kulinarne, konkursy fotograficzne, muzyczne i rzemieślnicze, możliwość nauki tkactwa, garncarstwa, gotowania regionalnych potraw, odpusty, uroczystości religijne, koncerty, zabawy wiejskie, dyskoteki, zwiedzanie zabudowań, plantacji, wyścigi konne i rowerowe, zawody sportowe, zloty harcerskie, spływy kajakowe, warsztaty archeologiczne i in.;
- atrakcje rekreacyjne: wędkarstwo, surfing, pływanie, kajakarstwo, żeglarstwo, narciarstwo wodne, spływy tratwą, jazda konna, spacery piesze, rowerowe, tenis, myślistwo, ogniska, kuligi, narciarstwo biegowe i zjazdowe, obserwowanie życia zwierząt leśnych, zabawy dla dzieci i dorosłych.

Oferowane atrakcje muszą być jednak dostosowane do potrzeb i oczekiwań poszczególnych agrowczasowiczów. Przyjeżdżający na dłuższy pobyt potrzebują także czystych, funkcjonalnych kwater, z możliwością wcześniejszej rezerwacji, estetycznego domu i jego otoczenia, pełnego wyżywienia lub możliwości żywienia się we własnym zakresie, jak również harmonogramu wydarzeń.

Turystyka wiejska i agroturystyka pozwala rodzinom rolniczym na uzyskanie dodatkowych źródeł dochodów, co jest szczególnie ważne w obecnej bardzo trudnej sytuacji polskiego rolnictwa. Oprócz tego stwarza ona nowe możliwości użytkowania przestrzeni wiejskiej, zabudowań rolniczych, a także lokalnej infrastruktury. Przyczynia się także do ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego wsi oraz aktywizacji gospodarczej terenów wiejskich, będąc jednym z elementów wielofunkcyjnego

---

¹⁰ Sikora J., 1999: *Agroturystyka. Organizacja ruchu turystycznego na wsi*, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

rozwoju. Jest także formą spędzenia wolnego czasu, którą należy propagować, zarówno w odniesieniu do dzieci jak i dorosłych. Dodatkowym atutem tej formy wypoczynku jest niski koszt pobytu w gospodarstwie agroturystycznym. Ponadto goście mogą żyć razem z gospodarzami, nawiązywać przyjaźnie, poznawać ich życie, zakres zainteresowań, troski i kłopoty, obowiązki i pracę, i w miarę chęci i możliwości współuczestniczyć w ich wypełnianiu.

Agroturystyka, łącząc walory środowiska wiejskiego z potencjałem społeczno-gospodarczym gospodarstw rolnych, przynosi korzyści, zarówno rolnikom jak i całym społecznościom lokalnym. Jedno gospodarstwo świadczące usługi turystyczne, zdaniem Dębniewskiej i Tkaczuk¹¹, uruchamia na obszarze wiejskim około 10 miejsc pracy, a ponadto kreuje i wspiera rynki zbytu na lokalne produkty żywnościowe oraz rozwija różne, głównie niematerialne, miejscowe usługi. Turystyka wiejska i agroturystyka są więc dużą szansą, którą posiadają jednak tylko niektóre regiony, te o wyjątkowych walorach turystycznych i wypoczynkowych. Milewska¹² wyodrębnia trzy główne elementy przestrzeni, wpływające na atrakcyjność turystyczną: rzeźbę terenu, intensywność urzeźbienia i malowniczość, wody płynące i zbiorniki wody stojącej oraz szatę roślinną, obejmującą lasy i ich skład, bagna, łąki itp. Dębniewska i Tkaczuk¹³ atrakcyjność rekreacyjną przestrzeni wiejskiej wyznaczają na podstawie następujących uwarunkowań, dodają jednak, że jeżeli trzy spośród wymienionych elementów środowiskowo-demograficznych są spełnione, to teren wiejski można uznać za atrakcyjny agroturystycznie:

- gęstość zaludnienia – nie może przekraczać 80 osób na 1 km²;
- udział sektora prywatnego – powinien przekraczać 60% ogólnej powierzchni UR;
- w strukturze użytków rolnych łąki i pastwiska – powinny stanowić ponad 30%;
- w strukturze użytkowania ziemi lasy i grunty leśne – powinny stanowić od 30-60%;
- wody powierzchniowe – powinny przekraczać 5% obszaru np. gminy;
- udział osób utrzymujących się z dochodów pozarolniczych – powinien oscylować wokół 60%;

---

¹¹ Dębniewska M., Tkaczuk M., 1997: *Agroturystyka, koszty, ceny, efekty*, Poltext, Warszawa.

¹² Milewska M.J., 1963: *Regiony turystyczne Polski*, Prace Geograficzne Inst. Geogr. PAN, Warszawa.

¹³ Dębniewska M., Tkaczuk M., 1997: *Agroturystyka...*, dz. cyt.

- zabudowania wiejskie – powinny być malowniczo usytuowane i rozproszone.

Agroturystyka od wielu lat stanowi rzeczywistość obszarów wiejskich w Unii Europejskiej, zarówno w krajach rozwiniętych, np. Niemczech, Austrii, Francji, Szwecji, czy Irlandii, jak również w mniej rozwiniętych, takich jak Hiszpania, Portugalia, czy Grecja. Agroturystykę, kraje UE traktują jako szansę na rewitalizację obszarów wiejskich, wyznaczając jej rolę jednego z ważniejszych instrumentów odnowy i odbudowy ich żywotności ekonomicznej i kulturowej. Agroturystyka także w Polsce mogłaby być jedną z dynamiczniej rozwijających się gałęzi gospodarki narodowej, zważywszy, że Polska posiada odpowiednie walory środowiskowe, krajobrazowe i kulturowe. Warunkiem jednak jest udoskonalenie istniejącej i stworzenie nowej bazy turystycznej na wsi oraz odnowa, zaniedbanej w wielu rejonach kraju, infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich.

TURYSTYKA WIEJSKA NA LUBELSZCZYŹNIE

Województwo lubelskie to region najbardziej wysunięty na wschód, nie tylko Polski, ale w niedalekiej przyszłości także UE. Przez jego tereny przebiegają ważne szlaki komunikacyjne Europy¹⁴, graniczy ona z Ukrainą i Białorusią. Położenie to umożliwia gospodarcze i kulturowe kontakty Zachodu ze Wschodem. Dla Zachodu Lubelszczyzna to *Brama na Wschód*, dla Wschodu to *Pomost współpracy z Zachodem*. Geograficznie Lubelszczyzna położona jest w międzyrzeczu Wisły i Bugu. Walory turystyczno-wypoczynkowe Lubelszczyzny to wody Wisły i Bugu, wzniesienia Wyżyny Lubelskiej, i Wyżyny Zachodnio-Wołyńskiej, lasy Roztocza, jeziora Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, łąki Kotliny Sandomierskiej i Kotliny Pobuża, oraz Poleski i Kazimierzowski Park Narodowy. Zachęcać może także bogata kultura ludowa, która wykazuje liczne wpływy kresowe. Zachowały się tu także liczne relikty dawnych rzemiosł ludowych, m.in. kowalstwa, tkactwa, garncarstwa. Ośrodkami tej kultury są Urzędów, Krzczonów, Baranów nad Wieprzem oraz Ordynacja Zamojska. Sztuka ludowa przejawia się także w budownictwie i architekturze wsi, pieśniach, strojach. Wsie Lubelszczyzny są malownicze i spokojne, a ich mieszkańcy serdeczni i gościnni.

Większość gmin Lubelszczyzny spełnia warunki demograficzno-społeczne rozwoju agroturystyki. Mniej korzystny jest natomiast udział

---

¹⁴ Z Londynu i Paryża, przez Berlin-Warszawę, do Moskwy i dalej na Syberię oraz do Kijowa i Lwowa, a dalej do portów Morza Czarnego.

trwałych użytków zielonych, lasów i wód powierzchniowych. Udział lasów w powierzchni województwa wynosi 559,5 tys. ha, co stanowi 22%. Powierzchnia wód śródlądowych wynosi 37,7 tys. ha, co stanowi tylko 1,5%.

Turystyczne walory regionu podnoszą także obszary chronione, do których zalicza się parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. W województwie lubelskim obszary te zajmują 22,7%¹⁵, co daje województwu przedostatnie miejsce w kraju. Najwięcej tych terenów znajduje się w województwach: warmińsko-mazurskim (53,1%), świętokrzyskim (50,2%), podkarpackim (47,6%). Jednakże obszary chronione Lubelszczyzny posiadają unikalne cechy, nie spotykane w innych zakątkach kraju, np. rzadkie okazy roślin i zwierząt, unikalne tereny bagienne Poleskiego Parku Narodowego oraz urokliwe tarasy, dzikie wąwozy oraz specyficzny mikroklimat Kazimierzowskiego Parku Narodowego. Poza tym wydzielono tu 81 rezerwatów przyrody, 17 parków krajobrazowych, 29 obszarów chronionego krajobrazu oraz 1525 pomników przyrody.

Turystyka wiejska, w tym także agroturystyka, jest formą turystyki alternatywnej. Opiera się więc na działaniach przyjaznych środowisku i autentycznym kontakcie turystów z naturą i ludźmi zamieszkującymi zwiedzany obszar. Stąd też obszary nie przekształcone gospodarczą działalnością człowieka stanowią szczególnie zasób, mający charakter dobra ekonomicznego. Stan środowiska przyrodniczego warunkuje także stopień nagromadzenia zagrożeń, tj. ścieków, pyłów, gazów, odpadów oraz prowadzenie skutecznej prewencji. Załamanie równowagi biologicznej prowadzi do degradacji środowiska i utraty części jego zasobów i walorów, a w konsekwencji do spadku bezpieczeństwa ludzi. Taki stan zagrożenia ekologicznego sprawia, że obszary te są nieprzydatne dla rozwoju turystyki i rekreacji. Położenie Lubelszczyzny w stosunku do źródeł zanieczyszczeń jest korzystne, stąd ich udział w powierzchni Lubelszczyzny jest niski i z punktu widzenia turystyki wiejskiej jest istotnym czynnikiem atrakcyjności przyrodniczej, przyciągającej turystów, jak również jest gwarancją czystości środowiska.

O atrakcyjności agroturystycznej regionu decydują także obiekty i miejsca noclegowe. W województwie lubelskim na terenach wiejskich w 2000 roku dostępnych było 311 obiektów noclegowych¹⁶, które oferowały 14158 miejsc noclegowych, z czego 8,4 % były to miejsca całorocz-

¹⁵ Za: *Ochrona środowiska*, GUS, Warszawa 2000.

¹⁶ Obiekty według klasyfikacji GUS, obejmującej ewidencją hotele, motele, pensjonaty, i pozostałe obiekty noclegowe.

ne. Jest to, niestety, niewiele w porównaniu np. z województwami: małopolskim, gdzie baza liczyła 1247 obiektów i 42087 miejsc noclegowych, pomorskim analogicznie 804 i 47425 i warmińsko-mazurskim, odpowiednio 608 i 28985.

W województwie lubelskim w 2000 roku z miejsc noclegowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich skorzystało 102,7 tys. osób, udzielono 464,6 tys. noclegów, zaś ich stopień wykorzystania wynosił 27,6%. Liczby te wskazują, że na Lubelszczyźnie z noclegów korzystało trzykrotnie mniej turystów niż np. w małopolskim (389,8 tys.), podobnie niższy był stopień wykorzystania miejsc noclegowych niż np. w śląskim (38,6), świętokrzyskim (37,3), i przeciętnie w Polsce 36,9%.

Istotnym uzupełnieniem obiektów i miejsc noclegowych na terenach wiejskich są gospodarstwa świadczące usługi w zakresie turystyki wiejskiej i agroturystyki. W skali kraju w 2000 roku gospodarstw tych było 11 260 w tym 5 789 to gospodarstwa agroturystyczne. Gospodarstwa te oferowały 126,3 tys. miejsc noclegowych, z tego w gospodarstwach rolnych około 51,5 tys. Z noclegów skorzystało ponad 940 tys. osób, z tego ponad 342 tys. nocowało w gospodarstwach agroturystycznych. Na Lubelszczyźnie liczba gospodarstw turystyki wiejskiej wynosiła 365 tys., co stanowiło tylko 3,2% z ogólnej ich liczby w kraju. Liczba gospodarstw agroturystycznych była na poziomie 265 tys., co dawało nieco wyższy procent - 4,6. Dużo informacji o nasileniu turystyki wiejskiej w regionie podaje wskaźnik liczby miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 km² powierzchni województwa. Na Lubelszczyźnie wskaźnik ten wynosił 0,35 w tym w agroturystyce 0,12, podczas gdy średnio w Polsce wynosił odpowiednio 0,40 i 0,16. Najwyższe wskaźniki pod tym względem mają województwa małopolskie 2,02 i 0,90 oraz pomorskie 1,30 i 0,33. Wskaźnik obiektów turystycznych na 1 km² w lubelskim wynosił 1,01, przeciętnie w Polsce 1,18, zaś najwięcej obiektów na 1 km² było w małopolskim - 2,78 i pomorskim - 2,59.

Z analizy wskaźnika gęstości ruchu turystycznego na obszarach wiejskich mierzonego liczbą turystów na 1 km² oraz na 1000 mieszkańców wsi wynika, że Lubelszczyzna należy do regionów wiejskich mało odwiedzanych przez turystów. Pierwszy wskaźnik wynosi 1,9, podczas gdy w woj. warmińsko-mazurskim 18,8 i małopolskim i pomorskim 4,8. Drugi na Lubelszczyźnie wynosi 22,4, gdy w warmińsko-mazurskim 778,9, pomorskim 127,4, a małopolskim 44,9.

PODSUMOWANIE

Rozwój turystyki wiejskiej i agroturystyki zależy od istniejących uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych, gospodarczych i społecznych. Z prezentowanych badań wynika, że wypoczynek na obszarach wiejskich Lubelszczyzny dopiero się rozwija, a rolnicy nie w pełni doceniają i wykorzystują możliwości dochodowe, związane z wyjątkowym urokiem tego regionu. Region ten spełnia warunki kulturowe i przyrodnicze, niezbędne do rozwoju turystyki wiejskiej. Słabą jego stroną są natomiast uwarunkowania gospodarcze i społeczne, a mianowicie:

- zmiany wymaga rozumienie turystyki i agroturystyki w odczuciu społeczności wiejskiej, rolnicy często jeszcze nie uznają jej jako działalności poważnej i dochodowej;
- odczuwa się brak wsparcia ze strony samorządów lokalnych i programów rozwojowych dla inicjatyw agroturystycznych;
- niezbędna jest większa dbałość o estetykę zabudowań mieszkalnych i gospodarczych oraz ich otoczenia;
- konieczne są inwestycje infrastrukturalne w zakresie rozbudowy i budowy sieci wodociągowych, kanalizacyjnych, telefonicznych, drogowych, telekomunikacyjnych, szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, punktów widokowych itp.. Niezbędna jest także rozbudowa infrastruktury socjalnej oraz bazy gastronomicznej i noclegowej;
- odczuwa się brak skutecznych działań w zakresie promowania obszarów wiejskich i tego rodzaju wypoczynku wśród mieszkańców miast i miasteczek. Stworzenie oferty turystycznej wykorzystującej dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe wymaga współpracy wielu organizacji. Partnerami rolników w propagowaniu tego dziedzictwa mogą być np. pracownicy naukowcy, nauczyciele, studenci, uczniowie, artyści, oraz sami turyści. Należy także kreować i propagować modę na turystykę wiejską, tworzyć nowe wartości w jakości i sensie życia, stylach zachowań wśród społeczności miejskiej i naturalnie dbać o dobrą opinię turystyki wiejskiej i agroturystyki. Można tu wykorzystać znaną prawdę, „że to co dla mieszkańców jest szare i powszednie, a nawet stanowi utrudnienie, może stać się atrakcyjne dla gości”;
- brak jest profesjonalnej informacji turystycznej, którą należy organizować na różnych szczeblach i umieszczać w różnych miejscach. Ulotki lub foldery należy rozprowadzać w gospodarstwach agroturystycznych, w sklepach i punktach usługowych na terenie wsi, w siedzibie gminy, w pobliskich obiektach zabytkowych, zamkach,

pałacach, na stacjach benzynowych, w zajazdach, w centrach informacji turystycznej, na targach turystycznych, imprezach, festywnach, przekazywać informacje za pomocą mediów, prasy, radia, telewizji i w internecie. Należy zadbać o profesjonalne, zgodne z prawdą informatory, foldery i ulotki, które obecnie wydają się zbyt lakoniczne, często nieciekawe, a zatem nie zawsze zachęcające do odwiedzenia obszarów wiejskich.

LITERATURA

- Altkorn J. 1997: *Marketing w turystyce*, PWN, Warszawa.
- Dębńska M., Tkaczuk M., 1997: *Agroturystyka, koszty, ceny, efekty*, Poltext, Warszawa.
- Karbowiak K., Łejmel K., 2000: *Turystyka wiejska na obszarach chronionych*, Roczniki Naukowe SERiA, T. II, z. 2.
- Milewska M.J., 1963: *Regiony turystyczne Polski*, Prace Geograficzne Inst. Geogr. PAN, Warszawa
- Ochrona środowiska 2000*: Warszawa, GUS.
- Przeclawski K., 1997: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, Wyd. ALBIS, Kraków.
- Sikora J., 1999: *Agroturystyka. Organizacja ruchu turystycznego na wsi*, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.